

Svensk idéhistoria

Varje vetenskap har subdiscipliner och specialområden som med tiden utvecklas så långt att de börjar uppfattas som egna vetenskapsgrenar. I sak handlar det om att ny kunskap leder till perspektivförskjutningar och behov att manifesteras på något sätt.

Mönstret är bekant också inom historievetenskapen. I dag har vi ett stort antal historiska specialområden, som alla har sina speciella betoningar och synsätt på det förgångna. Visserligen handlar det ibland om att man upptäcker en del av hjulet på nytt, om att en ny generation upptäcker ett borttynat ämne och piffar upp det med nya beteckningar och tolkningar.

Men en del historiska specialområden är mer beständiga stjärnor. Till dem hör utan tvivel idé- och lärdoms historia, som undervisats och utforskats vid de europeiska universiteten sedan medeltiden. I det svenska riket introducerades ämnet "historia literaria" under 1600- och 1700-talen närmast av universitetsbibliotekarier och annat lärt folk med händerna fulla med böcker.

En förgrening av denna tradition gick fram till 1960-talet under beteckningen litteraturhistoria och kallas nuförtiden i första hand litteraturvetenskap. En annan är den uttalat idé- och lärdoms historiska fåra som i Sverige fick mer institutionella ramar 1932 då en professur i ämnet inrättades vid Uppsala universitet. I dag undervisas ämnet som huvudfack vid hela nio högskolor i vårt västra grannland.

Detta är i sanning imponerande, inte minst om man jämför med förhållandena i den forna östra rikshalvan. Finlands första och fram till förra året enda professur i ämnet inrättades så sent som 1977 vid Uleåborgs universitet. En viss förbättring är nu i sikte. För närvarande pågår tillsättningen av en femårig professur i idéhistoria vid Helsingfors universitet.

Härmed inte sagt att ämnet skulle vara speciellt impopulärt bland finländska forskare. Nämnda professur har sökts av närmare 20 högt meriterade forskare. Snarast handlar det om att finländska idéhistoriker vanligtvis ser sitt ämne som en integrerad del av historievetenskapen och ofta lockas in på andra områden av historievetenskapen. Matti Klinge är uppskattad som idéhistoriker men samtidigt en av Finlands främsta forskare inom flera andra historiska gebit.

En annan orsak till idé- och lärdoms historiens starka institutionella ramar i Sverige är att vetenskap, lärdom och tekniskt kunnande verkligen uppfattas som hörnstenar i det svenska samhällsbygget. Uppfattningen har fått näring av Sveriges relativt jämna omvandling till en av världens mest framstående välfärdsstater. Därtill kommer all den ära och synlighet som de vetenskapliga Nobelprisen ger Sverige.

Tilltron till rationell samhällsplanering existerar också i Finland, vilket hänger samman med våra länders gemensamma kulturarv och trots allt likartade utveckling under de två senaste århundradena. Men jag skriver "trots allt" för att påminna om att Finlands politiska historia har varit betydligt mer dramatiskt än Sveriges. Detta har präglat också den idé- och lärdoms historiska forskningen i Finland. Hos oss handlar "stora" idéer alljämt om nationell existens och fortlevnad.

Henrik Meinander, Hufvudstadsbladet (HBL) 19.5.2005